

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

Α΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Ομήρου, Όδύσσεια, ε 311-420

Τίτλος:

«Τὸ ζείδωρον ὕδωρ»

ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΑ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

«Τὸ ζείδωρον ὕδωρ»

Δημιουργός

Ιωάννου Νεκταρία

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Α΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Ιανουάριος 2014

Διδακτική/ θεματική ενότητα

Ομήρου *Οδύσσεια*, 9η Ενότητα ε 311-420 <282-381>

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Ι. Φιλολογικής Ζώνης: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα, Νεοελληνική Γλώσσα, Λογοτεχνία.

ΙΙ. Άλλα γνωστικά αντικείμενα: Πληροφορική, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία, Οικιακή Οικονομία.

Χρονική διάρκεια

9-10 διδακτικές ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής ή εναλλακτικά αίθουσα διδασκαλίας εξοπλισμένη με διαδραστικό πίνακα, τέσσερις τουλάχιστον φορητούς υπολογιστές και σύνδεση στο διαδίκτυο.

II. Εικονικός χώρος: διαδίκτυο.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή του εν λόγω σεναρίου είναι η επαρκής κατάρτιση των μαθητών με στοιχειώδεις γνώσεις χειρισμού Η/Υ και η εξοικείωσή τους με βασικά εργαλεία των ΤΠΕ (εννοιολογικοί χάρτες, λογισμικό παρουσίασης, κειμενογράφος, πλοήγηση στο διαδίκτυο). Θεωρείται επίσης αναγκαία η προγενέστερη εμπειρία των μαθητών σε ανοιχτό μαθησιακό περιβάλλον ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία χωρισμού και εργασίας σε ομάδες, που εξασφαλίζοντας με αυθεντικό τρόπο συνθήκες βιωματικής μάθησης και φυσική και ισότιμη αλληλεπικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας βοηθά στο να ξεπεραστούν κοινωνικές προκαταλήψεις προς τους «διαφορετικούς», όπως είναι οι αλλοδαποί ή τα άτομα με ειδικές ανάγκες, προωθώντας έτσι τόσο την κοινωνικοποίηση του ατόμου όσο και τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας εν γένει (Ματσαγγούρας 2000).

Η ομαδική συνεργασία δημιουργεί μια αναπτυξιακή δυναμική που επιτρέπει στα μέλη της ομάδας να ξεπεράσουν τα ατομικά τους όρια σκέψης και πράξης. Τα συνεργαζόμενα μέλη μπορούν να αναπτύξουν συλλογικές μορφές σκέψης και δράσης που κανένα από τα μέλη δε θα μπορούσε ατομικά εκτός ομάδας να αναπτύξει. Επιπρόσθετα, κινούμενα μέσα στη συλλογική δράση, εκτός των ατομικών τους ορίων, εσωτερικεύουν και οικειοποιούνται τις νέες και ανώτερες των αρχικών δυνατοτήτων τους μορφές σκέψης και δράσης και μετά από ένα διάστημα τις κατακτούν εντελώς και τις εκφράζουν ως ατομικό επίτευγμα. Έτσι, η συλλογική αλληλεπικοινωνία και εργασία γίνεται πλαίσιο ανάπτυξης του λόγου και της σκέψης και καθίσταται μήτρα γέννησης της ατομικής ανάπτυξης, που σταδιακά οδηγεί στην ατομική ολοκλήρωση και αυτονομία.

Ο εκπαιδευτικός που θα ασχοληθεί με το συγκεκριμένο σενάριο θα πρέπει να αποτάξει τον παραδοσιακό ρόλο της δασκαλοκεντρικής διδασκαλίας και να κινηθεί

στο πλαίσιο της βιωματικής μάθησης σε ανοιχτό εκπαιδευτικό περιβάλλον συνεργατικής διδασκαλίας. Η βιωματική μάθηση δίνοντας έμφαση στο σημαντικό ρόλο που παίζει η εμπειρία στη μαθησιακή διαδικασία προτείνει αντί της απομνημόνευσης πληροφοριών την αναζήτηση νοήματος και επιδιώκει τη διανοητική και συναισθηματική κινητοποίηση του μαθητή στοχεύοντας στην απαρτίωση της νοητικής και συγκινησιακής διεργασίας (Δεδούλη 2001), ενώ η ανοιχτή εκπαίδευση αποσκοπεί στην οργάνωση ευνοϊκού περιβάλλοντος μάθησης, ώστε οι προσφερόμενες γνώσεις να προσλαμβάνονται από διαφορετικά άτομα με σεβασμό στον ατομικό τους ρυθμό. Τα παιδιά μαθαίνουν ανάλογα με τις δυνατότητές τους δρώντας με τρόπο παραστατικό και μπορούν να οικοδομήσουν εύκαμπτες δομές γνώσης αλληλεπιδρώντας με πολλαπλά περιεχόμενα μάθησης.

Η συμμετοχική μέθοδος διδασκαλίας προβλέπει τη συνεργασία των μαθητών με το δάσκαλο αλλά και των μαθητών μεταξύ τους με ισορροπία μεταξύ της παρέμβασης του δασκάλου και της ελεύθερης συμμετοχής των μαθητών. Ο ίδιος ο διδάσκων πρέπει να υποδεικνύει ερμηνευτικούς δρόμους δημιουργώντας ένα κλίμα απορίας και να επιδιώκει την εξοικείωση των μαθητών του με τη συγκριτική ανάγνωση κειμένων. Επειδή όμως η συγκριτική ανάγνωση είναι μια δεξιότητα που κατακτιέται σταδιακά, ο διδάσκων σε ένα πρώτο στάδιο πρέπει να παρουσιάσει τα πιθανά κριτήρια σύγκρισης, όπως το θέμα, οι τρόποι παρουσίασης, η διαχείριση του υλικού, οι μορφές των ηρώων, οι παρεκκλίσεις από την τυπική φόρμα κ.ά. και στη συνέχεια να επιχειρήσει τη σύγκριση των κειμένων με βάση κάποια από αυτά τα κριτήρια. Σε επόμενο στάδιο δίνει τα κριτήρια στους μαθητές και επισημαίνει τα δεδομένα που θα τους βοηθήσουν. Τέλος, οι μαθητές αυτενεργούν, μέσα στην ασφάλεια της ομάδας που θα περιορίσει ενδεχομένως τις αποτυχίες, ενώ ο ίδιος ο εκπαιδευτικός συντονίζει την όλη διαδικασία.

Η θεωρητική θωράκιση του διδάσκοντος με άρτια γνώση των ΤΠΕ και η κατάλληλη προεργασία που θα πραγματοποιήσει τόσο σε επίπεδο διαχείρισης του

υλικού όσο και σε επίπεδο διεκπεραίωσης υλικοτεχνικών ζητημάτων που ενδέχεται να προκύψουν θεωρούνται εκ των ουκ άνευ για την επιτυχή διεκπεραίωση του σεναρίου.

Ως χώρος πραγματοποίησης του σεναρίου ορίζεται το εργαστήριο πληροφορικής της σχολικής μονάδας ή εναλλακτικά σχολική αίθουσα που θα διαθέτει διαδραστικό πίνακα με απαραίτητη την χρήση τουλάχιστον 4 υπολογιστών συνδεδεμένων στο διαδίκτυο.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο στηρίζεται στην [ένατη ενότητα](#) του σχολικού βιβλίου της «*Οδύσσειας*» της Α΄ Γυμνασίου, που περιλαμβάνει ένα εκτενές απόσπασμα της ραψωδίας ε (στίχοι 311-420), το οποίο περιγράφει την τελευταία θαλασσινή περιπέτεια του Οδυσσέα και την πάλη του με τα κύματα πριν φθάσει ως ναυαγός στις ακτές της Σχερίας, γεγονός που σηματοδοτεί και τη σωτηρία του.

Οι μαθητές καλούνται να χωριστούν σε τέσσερις ομάδες και να πραγματευτούν ερωτήσεις που έχουν ως κεντρικό νοηματικό άξονα το υγρό στοιχείο (νερό) στις ποικίλες διαστάσεις-εκφάνσεις-εκδοχές του, με έμφαση στη λεξιλογική διαχρονία των όρων που το περιγράφουν και στον πολιτισμικό του αντίκτυπο, ερχόμενοι σε επαφή με μύθους και θρύλους του αρχαίου κόσμου σχετικά με αυτό και αποκωδικοποιώντας τη σημασία τους. Δευτερευόντως γίνεται απόπειρα προσέγγισης του νερού διαθεματικά, δηλαδή από την πλευρά των θετικών επιστημών,

συγκεκριμένα της γεωγραφίας, της βιολογίας και της οικολογίας, στο πλαίσιο που επιτρέπουν οι προκαθορισμένες αναφορές των σχετικών σχολικών εγχειριδίων.

Οι δραστηριότητες έχουν κατανεμηθεί σε πέντε συνολικά φύλλα εργασίας. Το [πρώτο φύλλο εργασίας](#), που είναι κοινό και για τις τέσσερις ομάδες, περιλαμβάνει τρεις γλωσσικές ασκήσεις: ζητείται από τους μαθητές να εντοπίσουν στο μικρό απόσπασμα του μεταφρασμένου κειμένου, που τους αντιστοιχεί, λέξεις ή φράσεις που περιγράφουν το υγρό στοιχείο και παρακινούνται να κάνουν μια αναζήτηση αυτών των όρων στο αρχαίο κείμενο αντιπαραβάλλοντας τη μορφή τους. Η επόμενη δραστηριότητα αφορά στην εξειδικευμένη μελέτη δύο από τους παραπάνω όρους με σημείο αναφοράς το βιβλίο-λεξικό-απάνθισμα του Μανόλη Γλέζου «Υδωρ, αύρα, νερό». Οι μαθητές καλούνται να σημειώσουν τα στοιχεία που τους προκαλούν εντύπωση από τη διαχρονική χρήση των λέξεων και να τα αποτυπώσουν σε έναν εννοιολογικό χάρτη. Στην τρίτη δραστηριότητα, το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στη Νέα Ελληνική και οι μαθητές καλούνται να ανιχνεύσουν τη σημασία παροιμιακών εκφράσεων με θέμα το νερό και ύστερα να τις ενσωματώσουν με παιγνιώδη τρόπο σε διαλογικά κείμενα που αναπαριστούν ρεαλιστικές συνθήκες επικοινωνίας με στόχο τη μετέπειτα δραματοποίησή τους ενώπιον της ολομέλειας της τάξης.

Τα υπόλοιπα φύλλα εργασίας περιλαμβάνουν εξειδικευμένες δραστηριότητες για την κάθε ομάδα, με εξαίρεση την πρώτη ερώτηση που είναι κοινή. Αυτή αφενός σχετίζεται με την αφομοίωση και εμπέδωση βασικών ιδεολογικών στοιχείων και τεχνικών του έπους (ανθρωπομορφισμός, θεϊκή ενανθρώπιση, θεϊκή επιφάνεια), αφετέρου προτείνει έναν επιπλέον αναβαθμό εμπάθυσης στον ομηρικό κόσμο με τη μελέτη ενός κειμένου σχετικά με το ρόλο των θεών σε αυτόν.

Στις επόμενες δραστηριότητες, τα ζητούμενα διαφοροποιούνται: οι μαθητές, αφού κάνουν μια έρευνα σχετικά με τα μυθικά πλάσματα που σχετίζονται με το νερό στον αρχαίο κόσμο, καλούνται να παρουσιάσουν τα πορίσματά τους σε ένα λογισμικό παρουσίασης, το οποίο θα επενδύσουν οπτικά με εικόνες, που θα

αντλήσουν από βάσεις δεδομένων, όπως το [Art Project](#), ο [Perseus](#) ή ο [Πανδέκτης](#) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών. Έπειτα, ζητούμενο είναι να κατανοήσουν τους μηχανισμούς που ώθησαν στη δημιουργία αυτών των μύθων, προσεγγίζοντάς τους πλέον ανθρωπολογικά και θρησκευολογικά.

Η τελευταία δραστηριότητα φέρνει τους μαθητές σε επαφή με τουλάχιστον ένα ή περισσότερα σύγχρονα λογοτεχνικά κείμενα, ενώ προαιρετικά δίνεται η δυνατότητα παρακολούθησης και πολυμεσικού υλικού (βίντεο) που σχετίζεται, άλλοτε άμεσα και άλλοτε πιο ελεύθερα, με το λογοτεχνικό κείμενο. Στόχος εδώ είναι η βαθμιαία απεμπλοκή των μαθητών από το κανονιστικό πλαίσιο που προηγήθηκε και μια μεγαλύτερη ελευθερία συνειρμικής περιπλάνησης σε συγγενείς χώρους και ιδέες, μέσω του υπερτονισμού του βιωματικού παραλληλισμού και της υποστήριξης της ενεργητικής αυτοέκφρασης και του προσωπικού χαρακτήρα της δημιουργικής γραφής.

Το σενάριο προβλέπει μια τελευταία ώρα αφιερωμένη στην παρουσίαση του υλικού που δημιούργησαν οι ομάδες στην ολομέλεια, κατά τη διάρκεια της οποίας θα υπάρξει εκατέρωθεν αξιολόγηση αλλά και αυτοαξιολόγηση των ομάδων, ώστε να εξαχθούν τα τελικά συμπεράσματα.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η ιδέα για τη δημιουργία του σεναρίου και ο προσανατολισμός προς τις συγκεκριμένης θεματικής δραστηριότητες προέκυψε ως απότοκος της συμμετοχής του σχολείου της συντάκτριας στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Comenius για την τρέχουσα διετία (2013-2015). Συγκεκριμένα, η σχολική σύμπραξη των συμμετεχόντων σχολείων υλοποιεί ένα διετές project με τίτλο “*Eau: analyses et utilisations*” («Νερό: αναλύσεις και χρήσεις») που παρέχει σε μαθητές και εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να εργαστούν μαζί σε ένα θέμα κοινού ενδιαφέροντος, το οποίο στην προκειμένη περίπτωση είναι το νερό.

Πρόσφορο και κατάλληλο το έδαφος, λοιπόν, για να αξιοποιηθεί το υλικό της «Οδύσσειας» (που είναι ένα κατεξοχήν λαϊκό παραμύθι με ήρωα έναν θαλασσοδαρμένο ναυτικό που περιφέρεται από τα κύματα και στο διάβα του συναντά «σημεία και τέρατα») για την ανάδειξη του υγρού στοιχείου με ποικίλες εξακτινώσεις που αγγίζουν τα όρια της σημασιολογίας και της πραγματολογίας «υδάτινων» λέξεων και εκφράσεων, της λαογραφίας, της μυθολογίας, της λογοτεχνίας και των εφαρμοσμένων τεχνών, ενώ επιφανειακά αποτολμάται μια προσέγγιση και προς τις θετικές επιστήμες (γεωγραφία, βιολογία, οικολογία).

Ταυτόχρονα, μεγάλος είναι και ο προβληματισμός στην προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ του αρχικού σχεδιασμού, του ευκαίσιου αποτελέσματος και της πιθανής απόκλισης από τους αυστηρά προκαθορισμένους διδακτικούς στόχους που προβλέπουν ότι η αρχαιογνωσία με τη στενή έννοια του όρου (τα πραγματολογικά και μυθολογικά στοιχεία του κειμένου, τα λεγόμενα “*realia*”), δεν πρέπει να αποτελεί αυτοσκοπό κατά τη διδασκαλία των αρχαίων κειμένων από μετάφραση, ώστε να εξαντλείται εκεί η διδακτική προσπάθεια, αλλά μάλλον να λειτουργεί ως μέσο για την κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου (Ιγνατιάδης, s. a.).

Προφανώς, το μάθημα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας από μετάφραση είναι μάθημα κειμενοκεντρικό. Αυτό σημαίνει ότι ο καθηγητής και οι μαθητές εργάζονται πάνω στο κείμενο: κάθε ερώτηση έχει ως αφετηρία το κείμενο, παραπέμπει στο κείμενο και η απάντησή της εδράζεται στο κείμενο. Η μέθοδος διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής γραμματείας από μετάφραση είναι η ερμηνευτική. Με τη μέθοδο αυτή ασκούνται οι μαθητές στο να ορίζουν τα καθαρώς παιδευτικής αξίας θέματα και προβλήματα, δηλαδή να κατανοούν και να ερμηνεύουν το μύθο και την ποιητική μετάπλασή του, τη σύνθεση και τη δομή του έργου, τα κίνητρα δράσης των προσώπων και το ήθος τους, το σύστημα αξιών του πολιτισμού που εκφράζει το κείμενο κλπ. Επίσης, να αναλύουν και να συνθέτουν τα θέματα αυτά

και τέλος, να προσδιορίζουν τον τρόπο με τον οποίο χειρίζεται ο συγγραφέας τα συγκεκριμένα θέματα, δηλαδή την τέχνη και την τεχνική του λόγου.

Ωστόσο, η ομηρική έρευνα των τελευταίων τριάντα χρόνων επιβάλλει έναν νέο προσανατολισμό: έχοντας ξεπεράσει πλέον τις παραγωγικές και διαφωτιστικές μεν αλλά εντέλει αδιέξοδες και κυκλοτερείς αντιπαραθέσεις μεταξύ των Ενωτικών και των Αναλυτικών/Νεοαναλυτικών και εκμεταλλευόμενη κυρίως τις προόδους στη μελέτη της προφορικής επικής παράδοσης τόσο στο ελληνικό περιβάλλον όσο και ευρύτερα, η ομηρική έρευνα στρέφεται πια προς τη σχέση ανάμεσα στην προφορικότητα και την επική δημιουργία και τις τροπές της διακειμενικότητας εντός μιας μικτής, προφορικής και γραπτής, παράδοσης, τη διαπλοκή ανάμεσα στην αφήγηση του Ομήρου και την πολιτικοκοινωνική ιδεολογία του ομηρικού κόσμου καθώς και προς πολλές άλλες γονιμότητες κατευθύνσεις (Πετρίδης 2011).

Έτσι, θεωρείται αυτονόητο ότι μια αποκλειστικά ενδοκειμενική ερμηνεία επιβάλλεται να συμπληρωθεί και να ενισχυθεί με εξωκειμενικές και διακειμενικές αναφορές, διαγραμματειακές και διαχρονικές, στο βαθμό, βέβαια, που είναι δυνατό να γίνει αυτό με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν οι αντίστοιχοι «δείκτες» μέσα στο ίδιο το κείμενο. Προκύπτουν, συνεπώς, διαφορετικά σύγχρονα διδακτικά αιτήματα: αρχικά, ένα αίτημα βιωματικότητας, που συνίσταται στο να ανταποκρίνονται οι μαθητές προσωπικά στο κείμενο, να μπορούν να συνομιλούν μαζί του και να διαμορφώνουν με βιωματικό τρόπο τα κριτήριά τους. Έπειτα, ένα αίτημα αναγνωστικής δεξιότητας, που καλεί τους μαθητές να τεκμηριώσουν τη σημασία του κειμένου με προσεκτική, μεθοδική εργασία, αποφεύγοντας τις αυθαίρετες κρίσεις, τις πρόχειρες παραφράσεις, τις εντυπωσιολογίες και τις ευκολίες. Τέλος, ένα ιστορικο-φιλολογική τάξης αίτημα που επιδιώκει να αντιλαμβάνονται οι μαθητές το κείμενο μέσα στις ιστορικές πολιτισμικές και τεχνοτροπικές του συντεταγμένες, στόχος που

επιτυγχάνεται από την παράθεση παρακειμένων, περικειμένων και εξωκειμένων (Φρυδάκη 2003).

Εξάλλου, δε θα πρέπει να παραβλέπουμε ότι στην Οδύσσεια ο σκηνικός και ο δραματικός χώρος (στην ενότητα που μας ενδιαφέρει, η θάλασσα, το νερό) δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά είναι απολύτως ενδεικτικός και συμβατός με έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής ή ένα παγιωμένο πολιτιστικό επίπεδο (πέραν του ότι ενδεχομένως εξυπηρετεί και άλλους καλλιτεχνικούς και αισθητικούς σκοπούς). Για παράδειγμα, περιγράφοντας ο Όμηρος την σπηλιά του Πολύφημου προφανώς δεν έχει ως μοναδικό στόχο του να ζωντανέψει με γλαφυρότητα το δραματικό χώρο, αλλά θέλει να μας δώσει και το πλαίσιο μιας καθαρά αγροτικής ζωής. Με αυτή την απολίτιστη κοινωνία των Κυκλάπων αντιδιαστέλλεται λ.χ. το σκηνικό της Σχερίας, που δίνει το περιβάλλον ειρηνικής και ευτυχισμένης διαβίωσης ενός ναυτικού λαού, το οποίο για τον Όμηρο θα πρέπει να ταυτίζεται με την ιδεατή μορφή πολιτείας (Κακριδή 1988). Η θάλασσα, λοιπόν, είναι ο στίβος δοκιμής του πολυμήχανου ήρωα που επιτρέπει να γίνουν ανάγλυφα αντιληπτές οι ιδιότητές του ως «[πολύμητις](#)», «[πολύτροπος](#)», «[πολύτλας](#)».

Το σενάριο αξιοποιεί το μοντέλο του ρόμβου της γλωσσικής εκπαίδευσης, που αναπαριστά σχηματικά τη διδακτική πρακτική του γλωσσικού μαθήματος εντοπίζοντας στις τέσσερις άκρες ενός ρόμβου τις γνώσεις για τον κόσμο, τις γνώσεις για τη γλώσσα, τους γραμματισμούς και τις διδακτικές πρακτικές με επίκεντρο του σχήματος τις ταυτότητες μαθητών και εκπαιδευτικών (Κουτσογιάννης 2012).

Επιπλέον, κατεβλήθη προσπάθεια να ενσωματωθούν δραστηριότητες που, σύμφωνα με το πρόγραμμα [AUTC–Learning Design Project](#), ανάλογα με τη μαθησιακή τους εστίαση (learning focus) βασίζονται α) στην «ανάπτυξη εννοιών-διαδικασιών» (concept-procedure development), όπου προέχει η κατανόηση και η εμπέδωση εννοιών και/ή διαδικασιών· β) στο «σχέδιο εργασίας» ή «στη μελέτη

περίπτωσης» (project/case study), όπου η έμφαση δίνεται στη δημιουργία ή στην παραγωγή ενός τεχνήματος· γ) στην «υπόδυση ρόλων» / role play· και δ) σε «συνεργατικούς» (collaborative) μαθησιακούς σχεδιασμούς, στο πλαίσιο των οποίων δίνεται έμφαση στη διεπίδραση και στη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευομένων (Πόλκας & Τουλούμης 2012).

Η ομάδα αποτελεί έναν σημαντικό σταθμό στη σταδιακή αποδέσμευση του μαθητή από τον εκπαιδευτικό και στην αξιοποίηση των δεξιοτήτων που έχουν ήδη αρχίσει να ενεργοποιούνται. Οι συμμαθητές στη μικρή ομάδα θα αποτελέσουν τους συνοδοιπόρους στην προσπάθεια της συστηματικότερης ανάγνωσης, αλλά και τους αποδέκτες της όποιας ερμηνευτικής θέσης μπορεί να προκύψει από αυτή. Θα ελέγξουν ή θα συμπληρώσουν την ερμηνευτική άποψη, βοηθώντας κάθε μέλος όχι μόνο να επεκτείνει τον προβληματισμό του αλλά και να ενεργοποιήσει νέες αναγνωστικές δεξιότητες. Είναι το στάδιο που θα ενδυναμώσει το μαθητή και γνωστικά και ψυχικά στην πορεία του προς την αυτόνομη μάθηση. Πρόκειται για αυτό που ο Vygotsky θεωρεί σταδιακή μετάβαση από τη νοητική ανάπτυξη ως συλλογική πρακτική στην αυτόνομη αξιοποίηση αυτής της νοητικής λειτουργίας (Δαφέρμος 2002). Ό,τι μπορέσει να πραγματοποιήσει ο μαθητής σε συνεργασία με κάποιους άλλους θα μπορέσει προοπτικά σε επόμενες φάσεις να το καταφέρει μόνος του.

Συνειδητοποιώντας ο εκπαιδευτικός την ευεργετική επίδραση των κοινωνικών διαδράσεων για τα γνωστικά αποκτήματα, παρεμβαίνει στη ζώνη επικείμενης ανάπτυξης, αξιοποιώντας όχι μόνο την ανάπτυξη που έχει ωριμάσει αλλά και το δυναμικό του μαθητή, προωθώντας και επισπεύδοντας κατά κάποιο τρόπο την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Σε ένα τέτοιο διδακτικό πλαίσιο η εκπαίδευση ανταποκρίνεται κυρίως στο επίπεδο της εν δυνάμει ανάπτυξης (Wertsch & Tulviste 1997). Ως χώρος μάλιστα συλλογικής μάθησης και ανάπτυξης μπορεί να παράσχει στον μαθητή τη

δυνατότητα να δράσει σε ένα πεδίο ανώτερων διανοητικών και ψυχικών λειτουργιών στο πλαίσιο της ομάδας, ώστε να μπορέσει στη συνέχεια όχι μόνο να αναπτύξει τη νόησή του αλλά και να αξιοποιήσει την εσωτερικευμένη πλέον λειτουργία αυτής της συλλογιστικής πορείας (Vergnaud 2000).

Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για το μάθημα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, γιατί η ανασύνθεση μιας παλαιότερης πολιτισμικής φάσης και η συσχέτιση της γραμματείας της με το πολιτισμικό πλαίσιο αλλά και τη μετέπειτα πορεία της είναι νοητικές διεργασίες που προϋποθέτουν την ενεργοποίηση ανώτερων νοητικών λειτουργιών. Οι μαθητές δε διευρύνουν απλώς τις γνώσεις τους για τον πολιτισμό και τη γραμματεία που επηρέασε καθοριστικά το πνευματικό τους περιβάλλον, ούτε αναμορφώνουν και διευρύνουν μόνο τις «ευαισθησιακές» τους προοπτικές απέναντι στην ανθρώπινη δράση και την ανασκευή της από τη γραμματεία. Η πολιτισμική διερεύνηση των κειμένων ανοίγει παράλληλα και το δρόμο σε μια απαιτητική νοητική ανάπτυξη, η οποία στο πλαίσιο της συλλογικής ανάγνωσης των κειμένων ίσως ενεργοποιήσει το δυναμικό του μαθητή για πιο απαιτητικές νοητικές λειτουργίες (Τσάφος 2004).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να αντιληφθούν τα έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, και ειδικότερα τα ομηρικά έπη, ως λογοτεχνήματα, που θα τους βοηθήσουν να εξακριβώσουν μια ιστορική εποχή «σε μετάβαση» ανιχνεύοντας το πολιτικό και κοινωνικό γίνεσθαι του ομηρικού κόσμου.
- Να κατανοήσουν ότι η «Οδύσσεια» είναι ένα ναυτικό παραμύθι, το οποίο αξιοποιεί την πληθώρα νεώτερων χρονολογικά θρύλων (που ανάγονται στην

εποχή του αποικισμού) σχετικών με περιπέτειες ναυτικών, την περιπλάνησή τους στη θάλασσα, την πάλη τους με φανταστικά όντα κ.ά.

- Να προσεγγίσουν από μετάφραση διάφορα χωρία της «Οδύσσειας» και με σημείο αναφοράς την εξεταζόμενη ενότητα να αποκτήσουν συνολική κριτική ματιά για το έπος.
- Να εξετάσουν και να κατακτήσουν την τυπολογική ταυτότητα του κειμένου, εμποδώνοντας την αρχή ότι κάθε κείμενο υπακούει σε θεματικούς και εκφραστικούς κώδικες του γραμματολογικού είδους και γένους στα οποία ανήκει.
- Να αφομοιώσουν κάποιες από τις βασικές αφηγηματικές τεχνικές του έπους, ώστε να αντιληφθούν για ποιο λόγο ο Όμηρος θεωρήθηκε και συνεχίζει να θεωρείται ο πατέρας της δυτικής λογοτεχνίας.
- Να γνωρίσουν τα μυθικά όντα που η αρχαία ελληνική σκέψη συνέδεσε με το υγρό στοιχείο, να έρθουν σε επαφή με τις ποικίλες παραδόσεις που σχετίζονται με αυτά και να αποκρυσταλλώσουν γνώμη για την αξία και τη σκοπιμότητα των μυθικών αφηγήσεων στον αρχαίο κόσμο.
- Να εκτιμήσουν την αναγκαιότητα του υγρού στοιχείου για την ύπαρξη της ζωής καθώς και την αισθητική και ψυχοφελή απόλαυση που προσφέρει στον άνθρωπο η επαφή μαζί του.
- Να προβούν σε διαπιστώσεις σχετικά με την ύψιστης αναγκαιότητας αξία υπεράσπισης του φυσικού περιβάλλοντος ως βασικού, εκ των ουκ άνευ πανανθρώπινου αγαθού.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να εξοικειωθούν σταδιακά με τη νοηματική προσπέλαση ενός αρχαίου κείμενου από μετάφραση και να αναζητήσουν και να συγκρίνουν διαφορετικές μεταφραστικές εκδοχές του.

- Να έρθουν σε μια πρώτη, αναγνωριστική επαφή με πρωτότυπο αρχαιοελληνικό λόγο, και συγκεκριμένα το λόγο των ομηρικών επών, που τόσο διαφοροποιείται από την σε σχολικό επίπεδο κυριαρχούσα αττική διάλεκτο, ώστε να αποκτήσουν συναίσθηση της ποικιλομορφίας αλλά και της διαχρονικής ενότητας της ελληνικής γλώσσας.
- Να αναζητήσουν πειραματιζόμενοι με τη χρήση ηλεκτρονικών λεξικών τη σημασία λέξεων και παροιμιακών εκφράσεων που σχετίζονται με το νερό, διερευνώντας τις κατασκευαστικές αρχές τους και τους στενούς δεσμούς ετυμολογίας και σημασίας τους και να διακρίνουν τις διαφορετικές σηματοδοτήσεις του ίδιου λεκτικού τύπου σε διαφορετικά συμφραζόμενα.
- Να εξετάσουν γλωσσικά φαινόμενα της αρχαίας ελληνικής μέσω γλωσσικών παραλληλισμών με τη νέα ελληνική και συνειδητοποιώντας ομοιότητες και διαφορές να καταλήξουν σε δικά τους συμπεράσματα για την εξέλιξη και τη συνέχεια της γλώσσας.
- Να ασκηθούν στην παραγωγή γραπτού λόγου για την υποστήριξη των πορισμάτων της έρευνάς τους, καλλιεργώντας τη φαντασία τους, ενδυναμώνοντας την επικοινωνιακή τους ικανότητα καθώς και τις αναγνωστικές τους δεξιότητες.
- Να αναπτύξουν τη βιωματική εμπλοκή και την ενσυναίσθηση σε σχέση με τα προβλήματα που καλούνται να διεκπεραιώσουν, αρθρώνοντας λόγο προσωπικό και οικείο, που συνάδει με τα ποικίλα γλωσσικά περιβάλλοντα στα οποία εικονικά εμπλέκονται.

Γραμματισμοί

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να εξοικειωθούν με ανοιχτά και διερευνητικά περιβάλλοντα μάθησης (λεξικά, μηχανές αναζήτησης, ιστοσελίδες), ώστε να συνθέτουν τα δικά τους συμπεράσματα.

- Να μπορούν να διαχειρίζονται μόνοι τους διαφορετικούς πόρους που προσπελάζουν και να ασκηθούν στον έλεγχο της ορθότητας των πληροφοριών που συναντούν κατά την αναζήτησή τους σε αυτούς, ώστε να επιλέγουν κριτικά τα στοιχεία που χρησιμεύουν στην έρευνά τους.
- Να ασκηθούν στη χρήση και σύγκριση πρωτογενών πηγών, την κριτική αποτίμησή τους και την εξαγωγή προσωπικών συμπερασμάτων.
- Να συνθέτουν δημιουργικά τις πληροφορίες που βρίσκουν σε διαφορετικά κειμενικά είδη του γραπτού και του προφορικού λόγου.
- Να χειρίζονται αποτελεσματικά τις ΤΠΕ ως μέσο αναζήτησης πληροφοριών αλλά και ως μέσο επικοινωνίας και δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων.
- Να είναι σε θέση να αναζητούν και να επεξεργάζονται εικονιστικό και πολυμεσικό υλικό για τις δικές τους οπτικές και πολυμεσικές αναπαραστάσεις του αρχαίου ελληνικού κόσμου.
- Να αναπτύξουν πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας, ώστε ανταλλάσσοντας δεδομένα και απόψεις να οδηγούνται σε ασφαλή συμπεράσματα.
- Να γίνουν εν τέλει οι ίδιοι δημιουργοί νέων ψηφιακών πόρων, οι οποίοι μπορούν να αναρτηθούν στο διαδίκτυο, ώστε να διασφαλίζεται η προσβασιμότητα και η συνεχής επικαιροποίησή τους από το σύνολο των επισκεπτών τους.
- Να ασκηθούν στην εμπειριστατωμένη άσκηση καλοπροαίρετης κριτικής και αυτοκριτικής σχετικά με τα πορίσματα των ομάδων εργασίας, ώστε να αποσυνδέσουν την επισήμανση ατελειών από την ενδεχόμενη ταύτισή της με τιμωρητικές πρακτικές και να κατανοήσουν την πολλαπλή ωφελιμότητα που προκύπτει από αυτού του είδους την ανατροφοδότηση, εφαρμόζοντάς την στην πράξη.

Διδακτικές πρακτικές

Οι διδακτικές πρακτικές με τις οποίες θα έρθουν αντιμέτωποι οι μαθητές στο συγκεκριμένο σενάριο έχουν ως στόχο να:

- ενισχύσουν τη θετική τους αντίληψη για τις συνεργατικές μεθόδους.
- αναπτύξουν την κριτική τους ικανότητα όσον αφορά στη συλλογή, καταγραφή και επεξεργασία του υλικού που είναι χρήσιμο για το έργο τους.
- καλλιεργήσουν την αυτενέργεια και την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους τους, προκειμένου να φέρουν σε πέρας με επιτυχία τις δραστηριότητες που τους έχουν ανατεθεί.
- τους βοηθήσουν να αναπτύξουν υγιή κριτήρια εποικοδομητικής αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το σενάριο έχει ως αφορμή την [ένατη ενότητα](#) του σχολικού βιβλίου της «Οδύσσειας» της Α΄ Γυμνασίου και αξιοποιεί τον κυρίαρχο άξονα προώθησης της δράσης, που είναι ο αγώνας του ήρωα να επιβιώσει της θαλασσοταραχής και να φτάσει με ασφάλεια στην ακτή εξασφαλίζοντας τη σωτηρία του. Αξιοποιώντας τις μεγαλειώδεις περιγραφές του φυσικού-δραματικού χώρου και του κυρίαρχου στοιχείου σε αυτόν, δηλαδή του νερού, η παρούσα διδακτική πρόταση επιχειρεί κατ' αρχάς μια λεξιλογική και λαογραφική προσέγγιση του υδάτινου στοιχείου, η οποία στη συνέχεια οδηγεί σε αλληλοκαλυπτόμενες και αμοιβαία τροφοδοτούμενες διαθεματικές και δευτερευόντως διεπιστημονικές ατραπούς διερεύνησης αυτού που αναδείχθηκε σε κεφαλαιώδη έννοια, λέξη-κλειδί της ενότητας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το προτεινόμενο σενάριο εντάσσεται στην [ένατη ενότητα](#) του σχολικού βιβλίου «*Αρχαία Ελληνικά (μετάφραση) - Ομηρικά Έπη - Οδύσσεια - Α΄ Γυμνασίου*» και με

αυτό επιχειρείται η πραγμάτωση διδακτικών στόχων, όπως προβλέπονται από το [Πρόγραμμα Σπουδών \(ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ\) \(βλ. αρ. 5\)](#) και [το Βιβλίο του Εκπαιδευτικού, σσ.61-65](#), που θα μπορούσαν να συνοψιστούν στους ακόλουθους: καλλιέργεια του ενδιαφέροντος των μαθητών για τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό με τη μελέτη ποικίλων σε θεματολογία κειμένων του αρχαιοελληνικού κόσμου, αντίληψη της διαχρονικής διάστασης της ελληνικής γλώσσας και του ρόλου της ως φορέα και δημιουργού ιδεών και αξιών του ελληνικού πολιτισμού, εκτίμηση του ομηρικού έπους ως λογοτεχνικού κειμένου στο οποίο αποτυπώνεται ένας ολόκληρος κόσμος με τον πολιτισμό, τις αξίες, την κοινωνική και πολιτική του οργάνωση, πληροφόρηση, κατανόηση και επικοινωνία για τις δράσεις, τις στάσεις και τις συμπεριφορές των ανθρώπων του αρχαίου κόσμου, αισθητική απόλαυση των λογοτεχνικών αυτών έργων κ.ά.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Η χρήση των ΤΠΕ στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία θεωρείται ευνοϊκή για νέες, εναλλακτικές μορφές διδασκαλίας περισσότερο συμβατές με τις σύγχρονες παιδαγωγικές και διδακτικές θεωρίες. Πιο συγκεκριμένα η χρήση των ΤΠΕ προωθεί και υποστηρίζει τη μετάβαση από τη μετωπική διδασκαλία στη διδασκαλία με ομάδες και τη συνεργατική μάθηση. Οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται ως εργαλείο για τη διερευνητική και την ανακαλυπτική μάθηση, κινητοποιώντας μια παθητική σχολική τάξη μέσα από την ενεργητική συμμετοχή, την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών και τις αυθεντικές δραστηριότητες. Έτσι, οι γνωστοί τρόποι επικοινωνίας (κυρίως η λεκτική) αντικαθίστανται από τρόπους που ενσωματώνουν πολλαπλές αναπαραστάσεις, εικόνες, κείμενα, σύμβολα, χάρτες και το μαθησιακό σύστημα, κατά το οποίο όλοι μαθαίνουν τα ίδια πράγματα, εξελίσσεται σε ένα σύστημα όπου *ενδεχομένως* ο καθένας μαθαίνει διαφορετικά πράγματα.

Οι ΤΠΕ υποστηρίζουν την έρευνα των μαθητών καθώς οι αρχαιογνωστικοί δικτυακοί τόποι και οι ψηφιακές βιβλιοθήκες (σώματα κειμένων, μεταφράσεις,

συμφραστικοί πίνακες, λεξικά, εγχειρίδια γραμματικής και σύνταξης, μελέτες, εικονογραφικό υλικό, βάσεις δεδομένων, βιβλιογραφικοί κατάλογοι) μπορούν να αποτελέσουν ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα που προωθούν την ενεργητική «αυτομόρφωση» των χρηστών. Οι μαθητές από απλοί θεατές παίρνουν ενεργό μέρος στη διαδικασία μετάδοσης των γνώσεων, λαμβάνοντας υπόψη υποδείξεις, αναζητώντας περισσότερα στοιχεία, ανακαλύπτοντας απόψεις, συλλέγοντας πληροφορίες, τις οποίες κατηγοριοποιούν και οργανώνουν στα σημαντικότερα σημεία τους, επαναδιατυπώνουν τις απόψεις, τις πραγματεύονται εκ νέου και τις συνδυάζουν, για να καταλήξουν στη δική τους, ελέγχοντας αν στηρίζεται επαρκώς στα δεδομένα. Επιπλέον, οι ΤΠΕ ως υποστηρικτικά εργαλεία της ερευνητικής-ανακαλυπτικής μάθησης, της πολυεπίπεδης και πολυδιάστατης προσέγγισης του αρχαιογλωσσικού και αρχαιογνωστικού υλικού υποστηρίζουν τον αναστοχασμό των μαθητών. Λειτουργώντας ως χώροι δημοσιοποίησης και παρουσίασης των μαθητικών εργασιών, γίνονται, τελικά, εργαλεία που υπόκεινται και τα ίδια σε έλεγχο και αξιολόγηση από τους χρήστες-υποκείμενα που μαθαίνουν.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Αρχαία Ελληνικά (μετάφραση) – Ομηρικά Έπη – «Οδύσσεια» Α΄ Γυμνασίου: [9^η Ενότητα: ε 311-420/<282-381>](#).

Αρχαία Ελληνικά (μετάφραση) – Ομηρικά Έπη – «Οδύσσεια» Α΄ Γυμνασίου: [10^η Ενότητα: ε 421-552/<382-493>](#).

Γεωγραφία Ε΄ Δημοτικού: [Β΄ ενότητα «Το φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας»](#).

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου: [Σεπούλβεδα Λουίς, Το μαύρο κύμα](#).

Οικιακή Οικονομία Α΄ Γυμνασίου: [Ενότητα 3.8 «Γλυκίσματα - ροφήματα - ποτά»](#).

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

[Αρχαίο κείμενο και νεοελληνικές μεταφράσεις της Οδύσσειας](#) [πηγή: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο].

[Αφηγηματικές τεχνικές στα ομηρικά έπη](#) [πηγή: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο].

[Οδύσσεια, ραψωδία δ, μετάφραση Ζήσιμου Σιδέρη](#) [πηγή: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο].

[Οδύσσεια, ραψωδία μ, μετάφραση Ζήσιμου Σιδέρη](#) [πηγή: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο].

Scribd:

[Βενέζης Ηλίας, Το νούμερο 31328](#)

[Γλέζος Μανόλης, Ύδωρ, αύρα, νερό.](#)

Σαμαράκης Αντώνης, [Το ποτάμι](#)

[Η σπουδαιότητα του Ομήρου, Terence Irwin](#)

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Βίντεο

[1922 \(Η καταστροφή της Σμύρνης\) Νίκος Κούνδουρος](#) [πηγή: YouTube. Ταινία. 1978. Διάρκεια: 2 8'52''. Σκηνοθεσία: Νίκος Κούνδουρος. Σενάριο : Νίκος Κούνδουρος, Στρατής Καρράς. Φωτογραφία: Νίκος Καβουκίδης. Αρχική πηγή: Ηλίας Βενέζης «Το νούμερο 31328» (μυθιστόρημα). Παραγωγή: Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου].

[Ο Ηρακλής, ο Αχελώος και η γιαγιά μου Κουτσιαμπασάκος Δημήτρης](#) [πηγή: YouTube. Ταινία. 1978. Διάρκεια: 30'. Ντοκιμαντέρ. Σκηνοθεσία: Κουτσιαμπασάκος Δημήτρης. Σενάριο: Κουτσιαμπασάκος Δημήτρης. Μουσική: Φάμπας Ευάγγελος. Φωτογραφία: Κώστας Κουτσιαμπασάκος, Παύλος Μαυρικήδης. Παραγωγή: Κουτσιαμπασάκος Δημήτρης].

[The river \(Η απέναντι όχθη\) Μιχαήλ Φελάνης](#) [πηγή: YouTube. Ταινία. 2011. Διάρκεια: 9' 24''. Σκηνοθεσία: Μιχαήλ Φελάνης. Μουσική: Γραμμόζης Γιώργος. Μετάφραση: Βένια Κουκούτση. Παραγωγή: Μιχαήλ Φελάνης].

Λεξικά

[Λεξικό Τριανταφυλλίδη](#) [πηγή: Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα]

Ιστοσελίδες

[Πανδέκτης \(ψηφιακός θησαυρός ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού\)](#) [πηγή: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών].

[Τεκμήρια ελληνικής χαρτογραφίας](#) [πηγή: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών].

Ελληνική Βικιπαίδεια : Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια:

[Γλαύκος ο Ανθηδόσιος](#)

[Μύθος](#)

[Νηρέας](#)

[Ποσειδώνας](#)

[Πρωτέας](#)

[Σειρήνες](#)

[Σκύλλα](#)

[Τρίτωνας](#)

[Χάρυβδη](#)

[Φόρκυς](#) [πηγή: Θεογονία, ονομάτων επίσκεψις].

[Μια τρύπα στο νερό - και άλλες παροιμιακές εκφράσεις με το νερό](#) [πηγή: Οι λέξεις έχουν τη δική τους ιστορία (ιστολόγιο του Νίκου Σαραντάκου)].

[Οι φωνές των νερών, Στρατής Μυριβήλης](#) [πηγή: Παιδικά: ιστολόγιο με δραστηριότητες προσχολικής και σχολικής ηλικίας].

[Ο Πόρφυρας, Διονύσιος Σολωμός](#) [πηγή: Πόρφυρας: λογοτεχνικό περιοδικό που εκδίδεται στην Κέρκυρα].

[«Πόσο κινδυνεύουν τα ποτάμια μας από τη ρύπανση» Μπίτσικα Παναγιώτα - Τράτσα Μάχη](#) [πηγή: Το Βήμα (εφημερίδα)].

[Text2mindmap](#) [On-line δημιουργία εννοιολογικού χάρτη].

[The Art Project](#) [The Art Project].

[Poseidon](#) [πηγή: Theoi - Greek Mythology].

[Art & Archaeology Artifact Browser](#) [πηγή: The Perseus Project].

[Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 5/1/2014]

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Πρώτη διδακτική ώρα: η διδασκαλία της ενότητας ξεκινά με ανάγνωση όλου του κειμένου από τον διδάσκοντα. Αποφεύγεται η επεξεργασία του κειμένου σε επίπεδα σαφώς διακεκριμένα μεταξύ τους (λεξιλογικό, σημασιολογικό, πραγματολογικό και ιδεολογικό), γιατί πρόκειται για μια διαδικασία που κατακερματίζει το κείμενο. Επιλέγεται ένας πιο φυσικός-λογικός τρόπος μάθησης και συνεξέτασης όλων των στοιχείων του περιεχομένου και της μορφής με άξονα τη νοηματική εξομάλυνση και κατανόηση της συγκεκριμένης ενότητας. Με κατευθυνόμενες ερωτήσεις ο εκπαιδευτικός επιχειρεί να προσπελάσει όλα τα καίρια σημεία της ενότητας, ενώ στο τέλος υπάρχει πρόβλεψη για γενικές ερωτήσεις που στοχεύουν στη σύνθεση και την αναθεώρηση.

Δεύτερη διδακτική ώρα: ο καθηγητής ελέγχει μέσω ερωτήσεων το βαθμό πρόσληψης και κατανόησης του κειμένου από τους μαθητές. Κατόπιν, οι μαθητές χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες των πέντε ή έξι ατόμων, υπό την αυστηρή προϋπόθεση οι ομάδες να προκύψουν ισοδύναμες ως προς τη στελέχωσή τους με άτομα εξοικειωμένα με τον υπολογιστή και επιπρόσθετα με άτομα που διαθέτουν ευχέρεια χρήσης του λόγου. Είναι επίσης σημαντικό, ο εκπαιδευτικός να κατευθύνει το χωρισμό και τη σύνθεση των ομάδων διασαφηνίζοντας το ρόλο που θα κληθεί να παίξει κάθε μαθητής σε αυτές (χειριστής Η/Υ, γνώστης λογισμικού παρουσίασης, γνώστης λογισμικού επεξεργασίας κειμένου, γραμματέας, συντονιστής). Θα ήταν επίσης ενδιαφέρον οι ρόλοι αυτοί να εναλλάσσονται ανάλογα με τη δραστηριότητα, προκειμένου οι μαθητές να δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους εκ περιτροπής σε διαφορετικού τύπου δεξιότητες. Προκύπτουν τελικά τέσσερις ομάδες, κάθε μία από

τις οποίες σηματοδοτεί έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισης και εργασίας σε σχέση με την έννοια-κλειδί της ενότητας, το νερό:

- [Φυσιολάτρες](#)
- [Βιολόγοι](#)
- [Γεωγράφοι](#)
- [Οικολόγοι](#)

Οι ομάδες παίρνουν θέση στον υπολογιστή και ανοίγουν [το κοινό φύλλο εργασίας](#) που έχει αποθηκεύσει ο εκπαιδευτικός στην επιφάνεια εργασίας του υπολογιστή τους. Σημειώνεται ότι το φύλλο εργασίας είναι μεν κοινό, δηλαδή οι δραστηριότητες που περιλαμβάνει είναι ίδιες, ωστόσο η κάθε ομάδα εργάζεται σε συγκεκριμένο χωρίο της ούτως ή άλλως μακροσκελούς υπό εξέταση ενότητας, ενώ ο χωρισμός του κειμένου σε επιμέρους υποενότητες και η αντιστοίχιση των ενοτήτων με τις ομάδες δηλώνεται με σαφήνεια στο φύλλο εργασίας.

Εάν πρόκειται για πολυπληθές τμήμα, οι ομάδες μπορούν να χωριστούν περαιτέρω δια δύο, ώστε οι μαθητές κάνοντας χρήση οχτώ υπολογιστών να έχουν καλύτερη πρόσβαση και αμεσότερη επαφή με τις δραστηριότητες, γεγονός που θα περιορίσει τον κίνδυνο απόσπασης της προσοχής τους και της συνακόλουθης αδιαφορίας που ενέχει η στελέχωση πολυπληθέστερων ομάδων. Για τον ίδιο λόγο, το φύλλο εργασίας είναι καλό να δοθεί από τον διδάσκοντα στον κάθε μαθητή και σε έντυπη μορφή.

Στη συνέχεια, οι μαθητές ξεκινούν με την πρώτη δραστηριότητα, στην οποία καλούνται, αφού μελετήσουν με προσοχή το τμήμα του μεταφρασμένου κειμένου που τους αντιστοιχεί να ανιχνεύσουν μέσα σε αυτό τις λέξεις ή φράσεις που σχετίζονται με το υγρό στοιχείο, τις διάφορες μορφές που μπορεί να λάβει και την περιγραφή του. Έπειτα, οι μαθητές καλούνται να αναζητήσουν τις ίδιες λέξεις στο αρχαίο (πρωτότυπο) κείμενο, επισημαίνοντας ομοιότητες και διαφορές και διαπιστώνοντας με τον τρόπο αυτό την αδιάλειπτη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας.

Επειδή η πρώτη δραστηριότητα διεκπεραιώνεται σύντομα από μαθητές εξοικειωμένους με τις ΤΠΕ, η δεύτερη διδακτική ώρα μπορεί να αξιοποιηθεί περαιτέρω για την ενασχόληση με τη δεύτερη δραστηριότητα. Αυτή προϋποθέτει τυχαία επιλογή εκ μέρους των ομάδων δύο τουλάχιστον λέξεων από όσες εντόπισαν στην προηγούμενη δραστηριότητα, σχετικά με τις οποίες καλούνται να διαβάσουν δύο σχετικά λήμματα από το βιβλίο του Μανόλη Γλέζου [Υδωρ, Αύρα, Νερό](#) και αφού σημειώσουν τα σημεία που τους προκάλεσαν τη μεγαλύτερη εντύπωση να φτιάξουν για την κάθε λέξη έναν εννοιολογικό χάρτη.

Παραφράζοντας τον μεγάλο πανεπιστημιακό δάσκαλο, Δημήτριο Μαρωνίτη, στόχος είναι να «ξυπνήσουν» οι λέξεις, έστω και από τα αδέξια αλλά αγνά αγγίγματα μικρών παιδιών. «Με τη μεταφορά επομένως των λογοτεχνικών κειμένων από την αρχαϊκή στη δική μας εποχή, καταδεικνύουμε ότι το ρήμα *κειμαι*, από όπου βγαίνει και η λέξη κείμενο, σημαίνει είμαι ξαπλωμένος, κοιμάμαι, αδρανώ κατά κάποιο τρόπο, αν δεν έχω πεθάνει. Με τον συγκεκριμένο τύπο της μετάφρασης, αυτό που κάνουμε είναι ότι αγγίζουμε αυτό το κείμενο, το κείμενο που κείται. Και επειδή το θέλει και το ίδιο, το ξυπνάμε. Έτσι περιέρχεται σε εγρήγορση αντί της προηγούμενης αδράνειάς του και προσφέρεται ως στοιχείο κρίσης και κριτικής και για τον εαυτό του, και για το παρελθόν του, και για μας και το παρόν μας» (Μαρωνίτης 2010).

Τρίτη διδακτική ώρα: οι μαθητές περνούν στην τρίτη και τελευταία δραστηριότητα του πρώτου φύλλου εργασίας, λεξιλογική και αυτή, η οποία προβλέπει η κάθε ομάδα, αφού επισκεφθεί [το ιστολόγιο του Νίκου Σαραντάκου](#), όπου απαντάται σχετική δημοσίευση, να επιλέξει και να ασχοληθεί με πέντε νεοελληνικές παροιμίες-γνώμικα που σχετίζονται με το νερό και αξιοποιώντας [το ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη](#) να εξακριβώσει τη σημασία και τις συνθήκες χρήσης της κάθε παροιμιώδους έκφρασης. Ενσωματώνοντας το παιγνιώδες στοιχείο και τη δυνατότητα προσωπικής έκφρασης η δραστηριότητα κλείνει αυτοσχεδιαστικά ζητώντας από τους μαθητές να κατασκευάσουν σύντομα διαλογικά κείμενα στα οποία θα χρησιμοποιούν

τις παροιμίες που επέλεξαν, τα οποία και θα δραματοποιήσουν κάποια από τα μέλη της ομάδας ενώπιον της ολομέλειας. Η δραματοποίηση μπορεί να λάβει χώρα στο τέλος της διδακτικής ώρας ή, αν υπάρχει πίεση χρόνου, κατά την τελευταία διδακτική ώρα, που είναι αφιερωμένη στην παρουσίαση των εργασιών των μαθητών εν γένει.

Τέταρτη διδακτική ώρα: οι μαθητές προχωρούν στην ενασχόλησή τους με το δεύτερο φύλλο εργασίας που φέρει και το όνομα της ομάδας τους. Η πρώτη δραστηριότητα του δεύτερου αυτού φύλλου είναι κοινή και για τις τέσσερις ομάδες και πιο κοντά στα ζητούμενα του «παραδοσιακού» μαθήματος, ενώ παράλληλα λειτουργεί ως εισαγωγή για τη δεύτερη δραστηριότητα, η οποία σχετίζεται με τα θεϊκά-μυθικά πρόσωπα του υγρού κόσμου. Η δραστηριότητα καταλήγει σε τρεις υποερωτήσεις κλιμακούμενου βαθμού δυσκολίας, οι οποίες αναλυτικά είναι οι εξής:

α) ζητείται από τους μαθητές να ελέγξουν τις περιγραφές των θεϊκών προσώπων που απαντούν στην ενότητα και να απαντήσουν στο ερώτημα αν αυτές γίνονται με ρεαλιστικό, αληθοφανή τρόπο ή αν εμπεριέχουν και εξωπραγματικά στοιχεία. Επιχειρείται να γίνει συσχετισμός και αναγνώριση του ανθρωπομορφισμού ως θεμελιώδους γνωρίσματος της αρχαίας ελληνικής θρησκείας

β) ζητείται από τους μαθητές να χαρακτηρίσουν την εμφάνιση της Ινώς-Λευκοθέας στον Οδυσσέα ως ενανθρώπιση ή θεϊκή επιφάνεια, εφόσον προηγουμένως έχουν ξαναθυμηθεί τους ορισμούς και τα βασικά γνωρίσματα των δύο αυτών εννοιών.

γ) αφού μελετήσουν το τμήμα του κειμένου του [Terence Irwin «Θεοί και κόσμος»](#) που αναφέρεται στο ρόλο των θεών στην ομηρική κοινωνία, οι μαθητές πρέπει να καταθέσουν τα συμπεράσματα που αποκόμισαν σε συνδυασμό και με όσα έχουν ειπωθεί σχετικά στο μάθημα.

Πέμπτη και Έκτη διδακτική ώρα: οι μαθητές περνούν στη δεύτερη δραστηριότητα, που τους ζητά να αντλήσουν πληροφορίες σχετικά με θεούς ή άλλα μυθικά όντα του νερού και να οπτικοποιήσουν τα πορίσματά τους μέσω του λογισμικού παρουσίασης, ύστερα από αναζήτηση εικόνων σε διαδικτυακές βάσεις δεδομένων που παρέχουν

στους επισκέπτες πρόσβαση υψηλής ανάλυσης σε εικαστικά έργα παγκόσμιου βεληνεκούς ([The Art Project](#), [Perseus Art & Archaeology Artifact Browser](#), [Πανδέκτης του ΕΙΕ](#)). Είναι γνωστό ότι ενσωματώνοντας τα οπτικά κείμενα στην εκπαίδευση, αξιοποιούμε τους εξωσχολικούς κώδικες επικοινωνίας των μαθητών. Η οπτική επικοινωνία καθίσταται τόσο κρίσιμη στο χώρο της δημόσιας επικοινωνίας, ώστε αναπόφευκτα ο οπτικός γραμματισμός δεν προσελκύει απλώς την κοινωνική έγκριση, αλλά γίνεται πια θέμα επιβίωσης. Το να μάθουμε να κατανοούμε τα κείμενα σημαίνει στην ουσία να μάθουμε να «διαβάζουμε» λεκτικά και οπτικά μηνύματα.

Στη συνέχεια οι μαθητές, αφού διαβάσουν ένα σχετικό κείμενο, καλούνται να προβληματιστούν σχετικά με την ανάγκη ή τη σκοπιμότητα που «γέννησε» το μύθο ως μορφή έκφρασης της αρχαίας ελληνικής σκέψης.

Επισημαίνεται ότι ο σχεδιασμός προβλέπει αξιοποίηση, προσπέλαση και ανάλυση των πηγών κατά την πρώτη ώρα και σύνθεση-παραγωγή της νέας γνώσης κατά τη δεύτερη. Λόγω αυξημένης δυσκολίας και χρονικής πίεσης, οι ομάδες μπορούν να συνεχίσουν αυτές τις εργασίες εκτός ωρολογίου προγράμματος, οπότε ο διδάσκων πρέπει να καταρτίσει ένα χρονοδιάγραμμα προόδου και παράδοσης και να μεριμνήσει για την πιστή τήρησή του.

Έβδομη και όγδοη διδακτική ώρα: οι μαθητές ασχολούνται με την τρίτη και τελευταία δραστηριότητα. Αυτή προβλέπει να έρθουν σε επαφή με λογοτεχνικά κείμενα (εξάιρεση αποτελεί ένα κείμενο με αμιγώς επιστημονικό και πληροφοριακό ενδιαφέρον) και προαιρετικά με σχετικά βίντεο με σκοπό να προβληματιστούν και να καταθέσουν τις απόψεις τους αρθρώνοντας λόγο προσωπικό, ώστε να επεξεργαστούν τη μεταλογοτεχνική και μεταπολιτισμική ταυτόχρονα γλώσσα, που σταδιακά επιδιώκεται να γίνει κριτική μεταγλώσσα (Χοντολίδου 2000).

Πιο συγκεκριμένα:

- οι [Φυσιολάτρες](#), αφού διαβάσουν τα κείμενα [Ο Πόρφυρας](#) του Διονύσιου Σολωμού και [Το ποτάμι](#) του Αντώνη Σαμαράκη (προαιρετικά και κατά την

κρίση του διδάσκοντος μπορούν να παρακολουθήσουν και την ομόθυμη [ταινία μικρού μήκους](#) του Μιχαήλ Φελάνη), καλούνται, να προσδιορίσουν τα συναισθήματα που τους προκάλεσε το υγρό στοιχείο και ο τρόπος που επέδρασε στην ψυχολογία του κεντρικού ήρωα κάθε ιστορίας. Επόμενη «αποστολή» είναι να συντάξουν μια καταχώριση για το ημερολόγιό τους, όπου θα περιγράψουν αντίστοιχες εμπειρίες που τους έχει προκαλέσει η επαφή τους με το υγρό στοιχείο.

- οι [Βιολόγοι](#), αφού προσπελάσουν το απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Ηλία Βενέζη [Το Νούμερο 31328](#) (προαιρετική και εδώ η παρακολούθηση του σχετικού αποσπάσματος της ταινίας [1922](#) του Νίκου Κούνδουρου που είναι βασισμένη στο βιβλίο) και αφού συμβουλευθούν την ενότητα [Γλυκίσματα – Ροφήματα - Ποτά](#) του βιβλίου της Οικιακής Οικονομίας, θα πρέπει να καταγράψουν τις σκέψεις τους σε σχέση με το νερό και τον τρόπο που αυτό κατευθύνει τη δράση των ηρώων και προάγει την εξέλιξη της υπόθεσης του λογοτεχνικού κειμένου και εν συνεχεία να δημιουργήσουν ένα άρθρο που προορίζεται για την ιστοσελίδα του σχολείου επιχειρηματολογώντας υπέρ της άποψης ότι το νερό αποτελεί πηγή ζωής, ενέργειας και δημιουργίας.
- οι [Γεωγράφοι](#), αφού διαβάσουν το κείμενο του Στρατή Μυριβήλη [Οι φωνές των νερών](#) και συμβουλευτούν το [βιβλίο Γεωγραφίας της Ε΄ Δημοτικού](#), θα πρέπει να επισημάνουν το ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται για συγκεκριμένους γεωγραφικούς όρους που σχετίζονται με τον κύκλο του νερού και το υγρό στοιχείο (ακρωτήριο, ακτογραμμή κ.ά.). Στη συνέχεια καλούνται να αφηγηθούν ένα χιουμοριστικό περιστατικό, που διαδραματίστηκε σε κάποιον από αυτούς τους χώρους, σε έναν φίλο στον οποίο αποστέλλουν μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail). Επισημαίνεται ότι με το λογισμικό του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου δημιουργούνται οι συνθήκες για την παραγωγή λόγου σε πραγματικές επικοινωνιακές περιστάσεις, οπότε οι

μαθητές, με στόχο την κάλυψη μιας πραγματικής επικοινωνιακής ανάγκης συντάσσουν με ιδιαίτερη επιμέλεια κείμενο του οποίου ο αποδέκτης είναι πραγματικός (Κυρκίνη, Τσάφος & Βλαχογιάννη 2006).

- τέλος, οι [Οικολόγοι](#) καλούνται να διαβάσουν το κείμενο του Λουίς Σεπούλβεδα [Το μαύρο κύμα](#), να μελετήσουν το άρθρο [Πόσο κινδυνεύουν τα ποτάμια μας από τη ρύπανση](#) και να παρακολουθήσουν το ντοκιμαντέρ του Δημήτρη Κουτσιαμπασάκου [Ο Ηρακλής, ο Αχελώος και η γιαγιά μου](#). Στη συνέχεια αξιοποιώντας δεδομένα της καθημερινότητας της τοπικής ιστορίας καλούνται να συνθέσουν ένα κείμενο για τη σχολική εφημερίδα, στο οποίο θα μιλούν για τις επιπτώσεις της ρύπανσης στον υδροφόρο ορίζοντα της περιοχής τους.

Σε γενικές γραμμές και κατά το δίωρο αυτό ισχύουν όσα επισημάνθηκαν και προηγουμένως περί του χρονικού προγραμματισμού και των επιδιώξεων μέσω των επιλεγμένων δραστηριοτήτων.

Ένατη διδακτική ώρα: πρόκειται για την κατακλείδα του σεναρίου, οπότε δίνεται η δυνατότητα αναστοχασμού, κριτικής, αυτοκριτικής και εξαγωγής συμπερασμάτων για τις ομάδες και τα μέλη τους. Αρχικά κάθε ομάδα παρουσιάζει στην ολομέλεια τις εργασίες της (δηλαδή τα προϊόντα των δραστηριοτήτων 2 και 3 του δεύτερου φύλλου εργασίας) και στη συνέχεια οι μαθητές συζητούν από κοινού για τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν αλλά και τα οφέλη που αποκόμισαν κατά τη διαδικασία σύνθεσης και δημιουργίας τους.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ /Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο εργασίας 1: Κοινό φύλλο εργασίας

1. Αφού διαβάσετε με προσοχή την [ενότητα](#) (η πρώτη ομάδα θα μελετήσει τους στίχους 311-345, η δεύτερη, τους στίχους 346-366, η τρίτη, τους στίχους 367-389 και η τέταρτη, τους στίχους 390-420) να υπογραμμίσετε τις λέξεις ή φράσεις με τις οποίες αποδίδεται ή περιγράφεται η θάλασσα και γενικότερα το υγρό στοιχείο. Μπορείτε να εντοπίσετε τις λέξεις αυτές στο [πρωτότυπο κείμενο](#) (αναζητήστε τους στίχους που αντιστοιχούν στην ενότητά σας σύμφωνα με την υποσημείωση) και να αναγνωρίσετε την αρχαία μορφή τους;

Λέξεις ή φράσεις που σχετίζονται με το νερό στο νεοελληνικό (μεταφρασμένο) κείμενο	Λέξεις ή φράσεις που σχετίζονται με το νερό στο αρχαίο (πρωτότυπο) κείμενο

2. Επιλέξτε δύο τουλάχιστον από τις λέξεις που εντοπίσατε στην προηγούμενη δραστηριότητα και διαβάστε σχετικά με αυτές τα [αντίστοιχα λήμματα](#) από το βιβλίο του Μανώλη Γλέζου. Αφού σημειώσετε σε σχέση με το κάθε λήμμα τις λέξεις ή φράσεις που σας προκάλεσαν εντύπωση, σχηματίστε με αυτές έναν [εννοιολογικό χάρτη](#).

Πρώτη λέξη	Δεύτερη λέξη

3. Στη νεοελληνική γλώσσα το νερό στις διάφορες μορφές του έχει χρησιμοποιηθεί σε [ποικίλα γνωμικά](#), που αποδίδουν τη λαϊκή θυμοσοφία. Αφού επιλέξετε πέντε από αυτά που σας προκάλεσαν εντύπωση, προσπαθήστε

με τη βοήθεια του [ηλεκτρονικού λεξικού](#) να δώσετε την ερμηνεία τους. Στη συνέχεια ενσωματώστε τα σε σύντομους διαλόγους που θα δραματοποιήσετε και θα παρουσιάσετε στην τάξη, ώστε να καταδεικνύεται η σημασία τους.

Γνωμικό	Σημασία	Διάλογος
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Φύλλο εργασίας 2

Ομάδα 1^η: Φυσιολάτρες

1. Στην ενότητα που εξετάσαμε παρουσιάζονται δύο θεότητες που σχετίζονται με το υγρό στοιχείο, ο Ποσειδώνας και η Ινώ-Λευκοθέα, ενώ στην επόμενη

ενότητα (στ. 487-505) ο Οδυσσέας θα προσευχηθεί σε έναν «ποταμοθέο» της Σχερίας επικαλούμενος τον οίκτο του. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο εστιάζοντας την προσοχή σας στον τρόπο με τον οποίο περιγράφει ο ποιητής τις θεότητες αυτές αλλά και τις ακόλουθες ενδιαφέρουσες υπερσυνδέσεις [1 συγκεκριμένα τα λήμματα: «θεικός ανθρωπομορφισμός» και «ενανθρώπιση - θεϊκή επιφάνεια»] και [2 συγκεκριμένα το τμήμα: «θεοί και κόσμος»], προσπαθήστε στη συνέχεια να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

- α) Πρόκειται για περιγραφές ρεαλιστικές ή συνυπάρχουν σε αυτές και εξωπραγματικά στοιχεία; Αν ναι, ποια είναι αυτά και πώς σχετίζονται με την αντίληψη που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες για τους θεούς τους;
 - β) Οι συγκεκριμένοι θεοί παρουσιάζονται στον Οδυσσέα (όσοι του παρουσιάζονται) με τη θεϊκή τους υπόσταση ή παίρνοντας τη μορφή ενός γνωστού θνητού; Πώς ονομάζονται οι αντίστοιχες αφηγηματικές τεχνικές που έχει στη διάθεσή του ο ποιητής και ποια τα πλεονεκτήματα καθεμιάς;
 - γ) Συνοψίστε τα γενικά σας συμπεράσματα για την παρουσία και το ρόλο των θεών στον ομηρικό κόσμο.
2. Στην αρχαία ελληνική μυθολογία υπάρχουν πολλοί μύθοι για τις θαλάσσιες θεότητες, όπως [τον Ποσειδώνα](#), [τον Νηρέα](#), [τον Πρωτέα](#) (δ 417-424 και 450-463), [τον Γλαύκο τον Ανθηδόνιο](#), [τον Φόρκυ](#), [τον Τρίτονα](#), [τις Σειρήνες](#), τη [Σκύλλα](#) και τη [Χάρυβδη](#), για θεότητες ή πνεύματα των πηγών και των ποταμών, δηλαδή τις [Νηρηίδες](#) και άλλες Νύμφες, για τον [Ωκεανό](#), που περιέβαλλε κυκλικά τη Γη και τέλος για θεοποιημένους ποταμούς, όπως τον [Αχέροντα](#), τον [Αλφειό](#), τον [Αλιάκμονα](#) κ.ά.
- α) Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από τις ιστοσελίδες που επισκεφθήκατε, αλλά και εικαστικό υλικό από τους ακόλουθους συνδέσμους [1] και [2] (χρησιμοποιώντας ως γλώσσα για τους όρους αναζήτησης την

αγγλική), να κάνετε μια συνοπτική παρουσίαση των μυθικών αυτών πλασμάτων με τη βοήθεια ενός λογισμικού παρουσίασης.

- β) Ποια ανθρώπινη ανάγκη ή σκοπιμότητα στην επικοινωνία πιστεύετε ότι εξυπηρετεί ο μύθος ως μορφή έκφρασης της αρχαίας σκέψης; Για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας θα σας φανεί χρήσιμο και [το εξής κείμενο](#).
3. Διαβάστε το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού [Ο Πόρφυρας](#) και το διήγημα του Αντώνη Σαμαράκη [Το ποτάμι](#) (μπορείτε επιπρόσθετα να παρακολουθήσετε και την ομώνυμη [ταινία μικρού μήκους](#) του Μιχαήλ Φελάνη). Ποια συναισθήματα σας δημιουργήθηκαν σε σχέση με το υγρό στοιχείο και τον τρόπο που αυτό επενεργεί στην ψυχολογία του κεντρικού ήρωα; Να καταγράψετε σε μια σελίδα στο ημερολόγιό σας αντίστοιχες εμπειρίες που σας έχει προκαλέσει η επαφή με κάποια από τις μορφές του υγρού στοιχείου.

Φύλλο εργασίας 3

Ομάδα 2^η: Βιολόγοι

1. Στην ενότητα που εξετάσαμε παρουσιάζονται δύο θεότητες που σχετίζονται με το υγρό στοιχείο, ο Ποσειδώνας και η Ινώ-Λευκοθέα, ενώ στην επόμενη ενότητα ([στ. 487-505](#)) ο Οδυσσεύς θα προσευχηθεί σε έναν «ποταμοθεό» της Σχερίας επικαλούμενος τον οίκτο του. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο εστιάζοντας την προσοχή σας στον τρόπο με τον οποίο περιγράφει ο ποιητής τις θεότητες αυτές αλλά και τις ακόλουθες ενδιαφέρουσες υπερσυνδέσεις [[1](#) συγκεκριμένα τα λήμματα: «θεϊκός ανθρωπομορφισμός» και «ενανθρώπιση - θεϊκή επιφάνεια»] και [[2](#) συγκεκριμένα το τμήμα: «θεοί και κόσμος»], προσπαθήστε στη συνέχεια να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:
 - α) Πρόκειται για περιγραφές ρεαλιστικές ή συνυπάρχουν σε αυτές και εξωπραγματικά στοιχεία; Αν ναι, ποια είναι αυτά και πώς σχετίζονται με την αντίληψη που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες για τους θεούς τους;
 - β) Οι συγκεκριμένοι θεοί παρουσιάζονται στον Οδυσσέα με τη θεϊκή τους υπόσταση ή παίρνοντας τη μορφή ενός γνωστού θνητού; Πώς ονομάζονται οι αντίστοιχες αφηγηματικές τεχνικές που έχει στη διάθεσή του ο ποιητής και ποια τα πλεονεκτήματα καθεμιάς;
 - γ) Συνοψίστε τα γενικά σας συμπεράσματα για την παρουσία και το ρόλο των θεών στον ομηρικό κόσμο.
2. Στην αρχαία ελληνική μυθολογία υπάρχουν πολλοί μύθοι για τις θαλάσσιες θεότητες, όπως [τον Ποσειδώνα](#), [τον Νηρέα](#), [τον Πρωτέα](#) ([δ 417-424 και 450-463](#)), [τον Γλαύκο τον Ανθηδόσιο](#), [τον Φόρκυ](#), [τον Τρίτονα](#), [τις Σειρήνες](#), τη [Σκύλλα](#) και τη [Χάρυβδη](#), για θεότητες ή πνεύματα των πηγών και των ποταμών, δηλαδή τις [Νηρηίδες](#) και άλλες Νύμφες, για τον [Ωκεανό](#), που

περιέβαλλε κυκλικά τη Γη και τέλος για θεοποιημένους ποταμούς, όπως τον [Αχέροντα](#), τον [Αλφειό](#), τον [Αλιάκμονα](#) κ.ά.

- α) Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από τις ιστοσελίδες που επισκεφθήκατε, αλλά και εικαστικό υλικό από τους ακόλουθους συνδέσμους [1] και [2] (χρησιμοποιώντας ως γλώσσα για τους όρους αναζήτησης την αγγλική), να κάνετε μια συνοπτική παρουσίαση των μυθικών αυτών πλασμάτων με τη βοήθεια ενός λογισμικού παρουσίασης.
 - β) Ποια ανθρώπινη ανάγκη ή σκοπιμότητα στην επικοινωνία πιστεύετε ότι εξυπηρετεί ο μύθος ως μορφή έκφρασης της αρχαίας σκέψης; Για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας θα σας φανεί χρήσιμο και [το εξής κείμενο](#).
3. Διαβάστε το απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Ηλία Βενέζη [Το Νούμερο 31328](#) (επιπρόσθετα μπορείτε να παρακολουθήσετε το απόσπασμα -συγκεκριμένα το τμήμα από 1:40:00 έως 1:46:00- από την ταινία [1922](#) του Νίκου Κούνδουρου που είναι βασισμένη στο βιβλίο) και συμβουλευτείτε την ενότητα [Γλυκίσματα - Ροφήματα- Ποτά](#) του βιβλίου σας της Οικιακής Οικονομίας. Ποιες σκέψεις σας δημιουργήθηκαν σε σχέση με το νερό και τον τρόπο που αυτό κατευθύνει τη δράση των ηρώων και προάγει την εξέλιξη της υπόθεσης; Να επιχειρηματολογήσετε υπέρ της άποψης ότι το νερό αποτελεί πηγή ζωής, ενέργειας και δημιουργίας σε ένα άρθρο που προορίζεται να αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας.

Φύλλο εργασίας 4

Ομάδα 3^η: Γεωγράφοι

1. Στην ενότητα που εξετάσαμε παρουσιάζονται δύο θεότητες που σχετίζονται με το υγρό στοιχείο, ο Ποσειδώνας και η Ινώ-Λευκοθέα, ενώ στην επόμενη ενότητα ([στ. 487-505](#)) ο Οδυσσεύς θα προσευχηθεί σε έναν «ποταμοθεό» της Σχερίας επικαλούμενος τον οίκτο του. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο εστιάζοντας την προσοχή σας στον τρόπο με τον οποίο περιγράφει ο ποιητής τις θεότητες αυτές αλλά και τις ακόλουθες ενδιαφέρουσες υπερσυνδέσεις [[1](#) συγκεκριμένα τα λήμματα: «θεϊκός ανθρωπομορφισμός» και «ενανθρώπιση - θεϊκή επιφάνεια»] και [[2](#) συγκεκριμένα το τμήμα: «θεοί και κόσμος»], προσπαθήστε στη συνέχεια να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:
 - α) Πρόκειται για περιγραφές ρεαλιστικές ή συνυπάρχουν σε αυτές και εξωπραγματικά στοιχεία; Αν ναι, ποια είναι αυτά και πώς σχετίζονται με την αντίληψη που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες για τους θεούς τους;
 - β) Οι συγκεκριμένοι θεοί παρουσιάζονται στον Οδυσσέα με τη θεϊκή τους υπόσταση ή παίρνοντας τη μορφή ενός γνωστού θνητού; Πώς ονομάζονται οι αντίστοιχες αφηγηματικές τεχνικές που έχει στη διάθεσή του ο ποιητής και ποια τα πλεονεκτήματα καθεμιάς;
 - γ) Συνοψίστε τα γενικά σας συμπεράσματα για την παρουσία και το ρόλο των θεών στον ομηρικό κόσμο.
2. Στην αρχαία ελληνική μυθολογία υπάρχουν πολλοί μύθοι για τις θαλάσσιες θεότητες, όπως [τον Ποσειδώνα](#), [τον Νηρέα](#), [τον Πρωτέα](#) ([δ 417-424 και 450-463](#)), [τον Γλαύκο τον Ανθηδόσιο](#), [τον Φόρκυ](#), [τον Τρίτονα](#), [τις Σειρήνες](#), τη [Σκύλλα](#) και τη [Χάρυβδη](#) (και για τις δυο μαζί [εδώ](#)), για θεότητες ή πνεύματα των πηγών και των ποταμών, δηλαδή τις [Νηρηίδες](#) και άλλες Νύμφες, για τον

Ωκεανό, που περιέβαλλε κυκλικά τη Γη και τέλος για θεοποιημένους ποταμούς, όπως τον Αγέροντα, τον Αλφειό, τον Αλιάκμονα κ.ά.

- α) Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από τις ιστοσελίδες που επισκεφθήκατε, αλλά και εικαστικό υλικό από τους ακόλουθους συνδέσμους [1] και [2] (χρησιμοποιώντας ως γλώσσα για τους όρους αναζήτησης την αγγλική), να κάνετε μια συνοπτική παρουσίαση των μυθικών αυτών πλασμάτων με τη βοήθεια ενός λογισμικού παρουσίασης.
 - β) Ποια ανθρώπινη ανάγκη ή σκοπιμότητα στην επικοινωνία πιστεύετε ότι εξυπηρετεί ο μύθος ως μορφή έκφρασης της αρχαίας σκέψης; Για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας θα σας φανεί χρήσιμο και το εξής κείμενο.
3. Διαβάστε το κείμενο του Στρατή Μυριβήλη Οι φωνές των νερών και συμβουλευτείτε το παλιό σας βιβλίο του Δημοτικού, για να θυμηθείτε το ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιούμε για συγκεκριμένους γεωγραφικούς όρους που σχετίζονται με τον κύκλο του νερού και το υγρό στοιχείο (ακρωτήριο, ακτογραμμή κ.ά.). Στη συνέχεια αφηγηθείτε ένα χιουμοριστικό περιστατικό που διαδραματίστηκε σε κάποιον από αυτούς τους χώρους σε κάποιον φίλο σας στον οποίο στέλνετε μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail).

Φύλλο εργασίας 5

Ομάδα 4^η: Οικολόγοι

1. Στην ενότητα που εξετάσαμε παρουσιάζονται δύο θεότητες που σχετίζονται με το υγρό στοιχείο, ο Ποσειδώνας και η Ινώ-Λευκοθέα, ενώ στην επόμενη ενότητα ([στ. 487-505](#)) ο Οδυσσεύς θα προσευχηθεί σε έναν «ποταμοθεό» της Σχερίας επικαλούμενος τον οίκτο του. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο εστιάζοντας την προσοχή σας στον τρόπο με τον οποίο περιγράφει ο ποιητής τις θεότητες αυτές αλλά και τις ακόλουθες ενδιαφέρουσες υπερσυνδέσεις [[1](#) συγκεκριμένα τα λήμματα: «θεϊκός ανθρωπομορφισμός» και «ενανθρώπιση - θεϊκή επιφάνεια»] και [[2](#) συγκεκριμένα το τμήμα: «θεοί και κόσμος»], προσπαθήστε στη συνέχεια να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:
 - α) Πρόκειται για περιγραφές ρεαλιστικές ή συνυπάρχουν σε αυτές και εξωπραγματικά στοιχεία; Αν ναι, ποια είναι αυτά και πώς σχετίζονται με την αντίληψη που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες για τους θεούς τους;
 - β) Οι συγκεκριμένοι θεοί παρουσιάζονται στον Οδυσσέα (όσοι του παρουσιάζονται) με τη θεϊκή τους υπόσταση ή παίρνοντας τη μορφή ενός γνωστού θνητού; Πώς ονομάζονται οι αντίστοιχες αφηγηματικές τεχνικές που έχει στη διάθεσή του ο ποιητής και ποια τα πλεονεκτήματα καθεμιάς;
 - γ) Συνοψίστε τα γενικά σας συμπεράσματα για την παρουσία και το ρόλο των θεών στον ομηρικό κόσμο.
2. Στην αρχαία ελληνική μυθολογία υπάρχουν πολλοί μύθοι για τις θαλάσσιες θεότητες, όπως [τον Ποσειδώνα](#), [τον Νηρέα](#), [τον Πρωτέα](#) ([δ 417-424 και 450-463](#)), [τον Γλαύκο τον Ανθηδόνιο](#), [τον Φόρκυ](#), [τον Τρίτωνα](#), [τις Σειρήνες](#), τη [Σκύλλα](#) αι τη [Χάρυβδη](#), για θεότητες ή πνεύματα των πηγών και των ποταμών, δηλαδή τις [Νηρηίδες](#) και άλλες Νύμφες, για τον [Ωκεανό](#), που

περιέβαλλε κυκλικά τη Γη και τέλος για [θεοποιημένους ποταμούς](#), όπως τον [Αχέροντα](#), τον [Αλφειό](#), τον [Αλιάκμονα](#) κ.ά.

- α) Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από τις ιστοσελίδες που επισκεφθήκατε, αλλά και εικαστικό υλικό από τους ακόλουθους συνδέσμους [1] [2] και [3] (χρησιμοποιώντας ως γλώσσα για τους όρους αναζήτησης την αγγλική), να κάνετε μια συνοπτική παρουσίαση των μυθικών αυτών πλασμάτων με τη βοήθεια ενός λογισμικού παρουσίασης.
 - β) Ποια ανθρώπινη ανάγκη ή σκοπιμότητα στην επικοινωνία πιστεύετε ότι εξυπηρετεί ο μύθος ως μορφή έκφρασης της αρχαίας σκέψης; Για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας θα σας φανεί χρήσιμο και [το εξής κείμενο](#).
3. Διαβάστε το κείμενο του Λουίς Σεπούλβεδα [Το μαύρο κύμα](#) και το άρθρο [Πόσο κινδυνεύουν τα ποτάμια μας από τη ρύπανση](#) (επιπρόσθετα μπορείτε να παρακολουθήσετε το ντοκιμαντέρ του Δημήτρη Κουτσιαμπασάκου [Ο Ηρακλής, ο Αχελώος και η γιαγιά μου](#)). Στη συνέχεια γράψτε ένα κείμενο που θα προορίζεται για την εφημερίδα του σχολείου σας, στο οποίο θα κάνετε λόγο για τις επιπτώσεις της ρύπανσης στον υδροφόρο ορίζοντα της περιοχής σας.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Είναι γνωστό ότι η γνώση των δυνατοτήτων των διαθέσιμων σημειωτικών πόρων παρέχει τελικά στον εκπαιδευτικό που καλείται να εφαρμόσει ένα σενάριο ένα ευρύ φάσμα επιλογών που σχετίζονται με συγκεκριμένα επικοινωνιακά περιβάλλοντα ή περιστάσεις και αποτελούν την προσωπική τοποθέτησή του στις ανάγκες του επικοινωνιακού γεγονότος. Υπό το πρίσμα αυτό η έννοια του σχεδιασμού δεν αφορά μόνο στην οργάνωση ενός μαθήματος ή προγράμματος με απαρέγκλιτες, συμβατικές, κανονιστικές αρχές, αλλά αποτελεί μια μορφή «δημιουργικότητας», υπογραμμίζοντας τον ενεργητικό ρόλο που διαδραματίζει ο σχεδιαστής στη δημιουργία νέου, μετασχηματισμένου περιεχομένου με βάση τους υπάρχοντες πόρους παρά στην αναπαραγωγή του αυστηρά οριοθετημένου παλαιού (Πόλκας & Τουλούμης 2012).

Θεωρείται, λοιπόν, αυτονόητο ότι ο διδάσκων μπορεί να τροποποιήσει ή να αγνοήσει κάποια δραστηριότητα του σεναρίου ανάλογα με τη συνολική εικόνα ροής του μαθήματος στο εν λόγω τμήμα και τη δυνατότητα αφομοίωσης των συγκεκριμένων διδακτικών στόχων από αυτό. Με το ίδιο σκεπτικό είναι θεμιτός κάθε συμπληρωματικός προσδιορισμός ή/και τροποποίηση ανάλογα με τις προσωπικές ερμηνευτικές ευαισθησίες του διδάσκοντος ή/και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του. Έτσι, αν τα ενδιαφέροντα ή η ανταπόκριση των μαθητών προσανατολίζουν τη διδασκαλία σε άλλες ατραπούς, ο καθηγητής θα πρέπει να διαθέτει την ετοιμότητα να συνεχίσει τη διδασκαλία λαμβάνοντας υπόψη του τα νέα δεδομένα. Το κείμενο, δηλαδή, δεν πρέπει να εγκλωβιστεί μέσα στο πλαίσιο των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων και να γίνει υπηρέτης τους, αλλά να αντιμετωπιστεί, κατά την ερμηνευτική επεξεργασία του, ως εν δυνάμει περιέχον διάφορες ερμηνευτικές εκδοχές και προσεγγίσεις. Για παράδειγμα, η προτεινόμενη από το σενάριο εκτενής ενασχόληση με λεξιλογικές ασκήσεις του πρώτου (κοινού) φύλλου εργασίας θα μπορούσε χάριν οικονομίας χρόνου να δώσει μία τελική δραστηριότητα-εκδοχή που θα προκύψει από συνένωση όλων των ανωτέρω.

Αντίθετα, κάποιες επιμέρους δραστηριότητες του σεναρίου, οι οποίες αναγκαστικά θίγονται επιδερμικά, λόγω έλλειψης χρόνου, θα μπορούσαν να μετατραπούν σε πολύωρο σχέδιο εργασίας (project), με τη συμβολή καθηγητών άλλων ειδικοτήτων. Ένα τέτοιο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η αντιπαραβολή των μυθικών πλασμάτων του νερού στον αρχαίο και το σύγχρονο κόσμο (σχετική αναφορά γίνεται και στο παράλληλο κείμενο του σχολικού εγχειριδίου στο κείμενο «*Ο άντρας της Ανεράιδας*» από την ανθολογία του Νικόλαου Πολίτη). Η έμφαση προφανώς θα δοθεί σε στοιχεία λαογραφίας, τοπικής ιστορίας και λογοτεχνίας αλλά στο εγχείρημα θα μπορούσαν να εμπλακούν επιπλέον και καθηγητές ξένων γλωσσών και καλλιτεχνικών, που θα βοηθήσουν τους μαθητές να προσεγγίσουν το θέμα αισθητικά ή συγκριτικά, από την οπτική, δηλαδή, ενός άλλου πολιτισμού.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Υπάρχουν επιφυλάξεις ως προς την επάρκεια του προβλεπόμενου χρόνου για την πραγματοποίηση του σεναρίου, καθώς η εξοικείωση των μαθητών με ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας, όπως και η ευκαταία ευχέρειά τους στη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή ενδέχεται να μην αποτελούν κεκτημένες δεξιότητες, δεδομένης μάλιστα της πολύ μικρής ηλικίας τους. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η φύση του παρατιθέμενου υλικού θα μπορούσε σε ορισμένες περιπτώσεις να χαρακτηριστεί «προσβλητική» (συγκεκριμένα η ταινία [“The river” \(Η απέναντι όχθη\)](#) του Μιχαήλ Φελάνη περιέχει σκηνές γυμνού που ενδέχεται να σοκάρουν τους μαθητές ή να δημιουργήσουν πρόβλημα στον εκπαιδευτικό και τη σχολική μονάδα, εάν η τοπική κοινωνία είναι ιδιαίτερος συντηρητική). Επιπρόσθετα, επισημαίνεται ότι ορισμένες από τις δραστηριότητες του σεναρίου απαιτούν για την προσπέλαση και διεκπεραίωσή τους αρκετά υψηλό επίπεδο γνωστικής και νοητικής ωριμότητας από την πλευρά των μαθητών, οπότε ο ρόλος του διδάσκοντα αναδεικνύεται καταλυτικός για την ευέλικτη προσαρμογή που θα οδηγήσει στην απρόσκοπτη εφαρμογή του σεναρίου.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιάννου Τ. 2008. «Οι ΤΠΕ στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών», *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*, Τεύχος 3 – κλάδος ΠΕ02. Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών. Πάτρα.

Δαφέρμος, Μ. 2002. *Η πολιτισμική - ιστορική θεωρία του Vygotsky. Φιλοσοφικές - ψυχολογικές - παιδαγωγικές διαστάσεις*. Αθήνα: Ατραπός.

Δελούδη, Μ. 2001. «Βιωματική μάθηση - Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης». *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 6.

<http://users.sch.gr/grigorise/experencing.pdf>

Ιγνατιάδης, Γ.Μ. (s. a.). «Πρόλογος», *Ομηρικά Έπη 1. Ομήρου Οδύσσεια* (βιβλίο του καθηγητή). Αθήνα: ΟΕΔΒ.

[Ομήρου Οδύσσεια \(βιβλίο καθηγητή\)](#)

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. «Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα 32. Πρακτικά της 32ης Ετήσιας Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη). 208-222.

http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_32_208_222.pdf

Κακριδή, Ι. Ε. 1988. *Η διδασκαλία των ομηρικών επών* (βιβλίο του καθηγητή). Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Κυρκίνη, Α., Β. Τσάφος και Ε. Βλαχογιάννη. 2006. *Επιμορφωτικό υλικό για το ειδικό μέρος του προγράμματος σπουδών, Ειδικότητα ΠΕ02*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (s. 1).

Μαρωνίτης, Δ. 2010. «Να τολμάς το δεύτερο βήμα, βλέποντας τι αφήνεις...», συνέντευξη στην Πόλυ Κρημνιώτη, εφημερίδα *Η Αυγή*, 20/6/2010.

Ματσαγγούρας, Η. 2000. «Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: “γιατί”, “πώς”, “πότε” και “για ποιους”», ομιλία στο *Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο: «Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας - Τάσεις και εφαρμογές»*. Θεσσαλονίκη.

Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία

Πετρίδης, Κ. Α. 2011. (ηλεκτρονική έκδοση: <http://www.scribd.com/doc/70246805/odysseia-vivlio-kathigiti>). «Πρόλογος» στο *Ομήρου Οδύσσεια, Α΄ Γυμνασίου Υποστηρικτικό Υλικό για τον/την εκπαιδευτικό*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου - Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων.

Πόλκας, Α. & Κ. Τουλούμης. 2012. *Μελέτη για το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας - Υπουργείο δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.

Μελέτη Πόλκα Λάμπρου & Τουλούμη Κοσμά

Τσάφος, Β. 2004. *Η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και γλώσσας - για μια εναλλακτική μαθητεία στον αρχαίο κόσμο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

<http://www.metaixmio.gr/images/evdoxos/24098.pdf>

Φρυδάκη, Ε. 2003. *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*. Εκδόσεις: Κριτική: Αθήνα.

Χοντολίδου, Ε. 2000. «Παιδαγωγικές αρχές του Προγράμματος» στο Αποστολίδου Β., Β. Καπλάνη & Ε Χοντολίδου *Διαβάζοντας Λογοτεχνία στο Σχολείο. Μια νέα πρόταση Διδασκαλίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω. 15-35.

Vergnaud, G. 2000. *Lev Vygotski. Pédagogue et penseur de notre temps*. Paris: Hachette Éducation.

http://www.unige.ch/fapse/life/livres/alpha/V/Vergnaud_2000_A.html

Wertsch, J. V. & P. Tulviste. 1997². «Ο L. S. Vygotsky και η σύγχρονη αναπτυξιακή ψυχολογία» στο Κουγιουμτζάκης Γ. (επιμ.), *Αναπτυξιακή Ψυχολογία. Παρελθόν, παρόν και μέλλον*, μετάφραση Μαρία Σόλμαν. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.